

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора економічних наук, професора, професора кафедри
менеджменту, публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного університету
Желюк Тетяни Леонтіївни
на дисертаційну роботу Кувіка Віталія Михайловича
на тему «Стратегія управління розвитком малого та середнього
бізнесу у Карпатському регіоні»
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 – Менеджмент**

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми обумовлена необхідністю підтримки та примноження економічного потенціалу громад, стимулювання ділової активності, створення конкурентного бізнес-середовища. В умовах безпекових викликів та загроз саме малий та середній бізнес підтримує цілісність відтворювальних процесів в територіальних громадах, адаптуючи власні стратегії розвитку під виклики та потреби воєнного стану, сприяючи створенню робочих місць, залученню інвестицій, сплаті фіскальних платежів. Каталізатором системних змін бізнес-середовища територіальних громад є цифрова трансформація, яка детермінує принципово нові механізми господарювання та забезпечення конкурентоспроможності на регіональному рівні. Імплементация цифрових технологій створює мультиплікативний ефект для розвитку громад, що характеризується комплексним впливом на організаційно-економічні, інфраструктурні та комунікативні складові підприємницької діяльності. Науковий імператив дослідження зумовлений ще й тим, що Карпатський регіон, який обраний об'єктом дослідження, славиться своїми природними ресурсами, туризмом, сільським господарством та ремеслами, а розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ) може суттєво вплинути на економічне зростання, створення нових робочих місць і підвищення рівня життя

населення, забезпечення збалансованого розвитку та повоєнного відновлення.

Обрана тема «Стратегія управління розвитком малого та середнього бізнесу у Карпатському регіоні» і проведене дослідження відповідає завданням «Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року» в частині розвитку регіональної екосистеми малого та середнього бізнесу України, зеленого переходу, цифрової трансформації, інноваційного розвитку та інклюзивності бізнесу.

Робота знайшла своє відображення у науково-дослідній роботі ЗУНУ «Менеджмент та публічне управління в умовах трансформацій» (державний реєстраційний номер 0123U103562), в частині написання розділу «Стратегія управління розвитком малого та середнього бізнесу у Карпатському регіоні».

З врахуванням актуальності обраної теми метою дисертаційної роботи стало поглиблення теоретичних засад та вироблення практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-методичних підходів до стратегічного управління розвитком малого та середнього бізнесу громади.

Для досягнення поставленої мети в роботі поглиблено теоретичні засади управління розвитком малого та середнього бізнесу як складової економічного зростання регіону в умовах адміністративно-територіальної реформи; окреслено організаційно-економічні особливості стратегічного управління розвитком підприємництва в регіоні; проаналізовано управління розвитком малого та середнього бізнесу у регіоні та практику розробки стратегій управління розвитком малого та середнього бізнесу, виокремлено чинники, що впливають на їх реалізацію; напрацьовано пропозиції для посилення ролі малих і середніх підприємств у формуванні економічного потенціалу регіону; запропоновано механізм використання адаптивних стратегій управління розвитком підприємств малого та середнього бізнесу

та накреслено перспективи удосконалення системи управління розвитком підприємництва в регіоні.

Об'єктом дослідження обрано процес формування та реалізації стратегії управління розвитком малого та середнього бізнесу на регіональному рівні.

Предметом дослідження визначено теоретико-методологічні та прикладні аспекти удосконалення стратегії управління розвитком малого та середнього бізнесу в Карпатському регіоні.

Отже, актуальність цієї теми обумовлена потребою у вдосконаленні стратегічних імперативів розвитку малого та середнього бізнесу в Карпатському регіоні, що спрямоване на підтримку економічного зростання, соціального прогресу, покращення якості життя та забезпечення сталого розвитку території.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи. Ознайомлення з змістом дисертації, обсягом опрацьованих літературних джерел, задіяним апаратом дослідження дозволяє констатувати, що представлені наукові положення, отримані висновки та рекомендації є належно обґрунтованими та достовірними.

Достовірність дослідження підтверджуються опрацьованою нормативною, статистичною, монографічною літературою та обраними загальнонауковими та конкретними методами дослідження: аналізу, синтезу, конкретизації, узагальнення – для обґрунтування теоретико-методологічних основ управління розвитком підприємницької діяльності, формування висновків та пропозицій; порівняння, структурного аналізу, систематизації – для проведення аналізу розвитку МСБ та виокремлення чинників, які на нього впливають; метод моделювання – для розроблення альтернативних сценаріїв управління економічним потенціалом регіону.

Основні положення дисертаційної роботи та результати досліджень були презентовані, обговорювались і отримали схвалення на 5 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях з міжнародною участю.

Отже, ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації Кувіка Віталія Михайловича на тему «Стратегія управління розвитком малого та середнього бізнесу у Карпатському регіоні» відповідає вимогам до наукових кваліфікаційних праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Кувіка Віталія Михайловича за структурою складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 236 позицій. Аналіз змісту роботи дає підставити вважати, що вона є цілісним завершеним самостійним, логічно структурованим дисертаційним дослідженням.

У першому розділі «Теоретико-правові засади управління розвитком малого та середнього бізнесу» (С.21-92) охарактеризовано сутність та зміст стратегії управління розвитком малого та середнього бізнесу як складової економічного зростання регіону в умовах адміністративно-територіальної реформи; окреслено організаційно-економічні особливості управління розвитком підприємництва в регіоні; досліджено зарубіжну практику розробки стратегій управління розвитком малого та середнього бізнесу (МСБ).

У другому розділі «Аналіз системи стратегічного управління розвитком малого та середнього бізнесу у Карпатському регіоні» (С.93-153) визначено вплив соціально-економічних чинників на формування стратегії розвитку підприємництва; проаналізовано економічні передумови управління розвитком малого та середнього бізнесу у регіоні; простежено сучасні тенденції та виокремлено проблеми державного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

У третьому розділі «Удосконалення стратегії управління розвитком малого та середнього бізнесу» (С.154-222) запропоновано шляхи реалізації економічних можливостей малих і середніх підприємств для підвищення економічного потенціалу регіону; обґрунтовано механізм використання адаптивних стратегій управління розвитком малих і середніх підприємств; розкрито перспективи удосконалення системи управління розвитком підприємництва в регіоні.

Аналіз змістового наповнення дисертації дає підстави стверджувати, що воно відповідає меті дослідження і спрямоване на поглиблення теоретичних засад та вироблення практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-методичних підходів до стратегічного управління розвитком малого та середнього бізнесу в Карпатському регіоні.

Дисертація містить всебічний аналіз теоретичних основ і практичних аспектів управління розвитком малого та середнього бізнесу в Карпатському регіоні з акцентом на посиленні стратегічних імперативів управління МСБ, які можуть забезпечити економічне зростання і сталий розвиток.

Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів лежить в площині поглибленні наукових положень та напрацювання науково-практичних рекомендацій щодо поглиблення теоретико-методологічних та прикладних засад стратегічного управління розвитком МСБ на прикладі Карпатського регіону.

Наукову новизну мають напрацювання автора, що стосуються типологізації сценаріїв розвитку Карпатського регіону (с.169-171) з врахуванням сучасних викликів, задекларованих векторів сталого розвитку та специфіки розвитку гірського регіону, моделі стратегічного управління (п.3.3 с.209), що спрямовані на формування механізмів підтримки локальних ініціатив, зміцнення економічного потенціалу, забезпечення соціальної згуртованості та залучення населення до процесів регіонального

розвитку.

Особливу роль автор в роботі відводить активізації громадського сектору в реалізації стратегічних ініціатив розвитку МСБ Карпатського регіону. В роботі поглиблено науково-методологічний підхід до обґрунтування багатовекторного впливу громадськості на розвиток МСБ. У контексті цього: представлено типологію громадського впливу на розвиток МСБ у формі тривекторної моделі (прямий, опосередкований і потенційний вплив), що охоплює споживчі, комунікаційні, соціально-активістські та інституційні аспекти; розширено науково-прикладний інструментарій аналізу впливу громадянського суспільства шляхом деталізації ролі краудфандінгу, менторства, бізнес-волонтерства, дорадчих рад, громадського контролю та участі в стратегічному плануванні; визначено напрями трансформації потенційного громадського впливу в активну дію з урахуванням сучасних загроз (інформаційна дезінформація, фрагментарна участь, низький рівень підприємницької культури).

В роботі напрацьовано підходи до вдосконалення механізму державного регулювання розвитку МСБ (п.2.3., 3.1) шляхом поєднання національної стратегії з локальними ініціативами, підтримки інноваційної, соціальної та екологічної трансформації МСБ; запровадження інноваційних механізмів стимулювання розвитку МСБ за допомогою смартгрантів, державної венчурної підтримки, ваучерів на інновації для МСБ, державно-приватного партнерства, залучення підприємців до формування місцевих політик через підприємницькі ради, консультативні платформи.

Наукову новизну становлять напрацювання автора, що стосуються підходів до оцінювання економічних передумов формування та розвитку МСБ у Карпатському регіоні в контексті забезпечення його комплексності шляхом: систематизації економічних передумов розвитку МСБ з урахуванням сучасного безпекового контексту, трансформацій ринку праці, зміни структури зайнятості, впливу релокації підприємств і внутрішньої

міграції населення. В роботі запропоновано використання методичного підходу до оцінювання економічного середовища формування МСБ, що базується на аналізі таких ключових чинників як: наявність підприємницької ініціативи, доступ до фінансових ресурсів, інфраструктурні можливості, інституційна підтримка та інноваційна активність; врахування адаптаційного потенціалу МСБ в умовах гібридних загроз та економічної нестабільності, що відкриває можливості для формування регіонально-орієнтованих стратегій на основі локальних переваг та активізації бізнесу в нових нішах (зелені технології, крафтове виробництво, соціальне підприємництво).

В дисертації удосконалено стратегічний підхід до управління розвитком підприємств МСБ за допомогою розроблених адаптивних стратегій (п.3.2, с. 187, 194) гнучкої диверсифікації, цифрової трансформації, антикризової адаптації, партнерської кооперації, інноваційно-інвестиційної стратегії, локалізації, адаптивного лідерства, що підвищить результативність стратегічного управління розвитком МСБ Карпатського регіону.

Наукову цінність мають також запропоновані автором напрями удосконалення системи управління розвитком підприємництва в регіоні на основі підсилення синергії інституційної, фінансової, інформаційної, міжнародної та організаційної підсистем підтримки інноваційної діяльності на регіональному рівні, поглиблення міжнародного співробітництва у сфері науки та інновацій, активізацію інформаційно-комунікаційної підтримки інноваційної діяльності в регіоні.

В роботі набули подальшого розвитку теоретичні засади стратегічного управління розвитком МСБ регіону, що стосуються: поглиблення сутнісних детермінант стратегічного управління МСБ на основі поєднання системного, процесного і ресурсного, ситуаційного, інноваційного підходів; посилення наукової аргументації процесу

організаційно-економічного управління розвитком підприємництва в регіоні з застосуванням адаптивних механізмів управління з урахуванням сучасних викликів (цифровізації, релокації бізнесу); типологізації впливу глобальних і внутрішніх соціальних процесів на стратегічний розвиток МСБ у Карпатському регіоні.

Автором напрацьовані наукові та прикладні підходи до вдосконалення SWOT-аналізу в частині оцінки сучасного стану та перспектив функціонування МСБ в умовах Карпатського регіону України, що дозволило: обґрунтувати ключові напрямки стратегічного реагування на актуальні виклики регіонального розвитку; запропонувати практичні орієнтири для зміни стратегій розвитку МСБ у регіоні; сформувати емпіричну базу дослідження, що може бути використана інститутами підтримки місцевого економічного розвитку.

Отже, напрацьовані Кувіком Віталієм Михайловичем наукові пропозиції в дисертації мають значну наукову цінність завдяки їхній здатності сприяти інноваційному розвитку, підвищувати ефективність управлінських процесів та вирішувати актуальні соціально-економічні проблеми в розвитку МСБ Карпатського регіону.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення інструментарію стратегічного управління розвитком МСБ в Карпатському регіоні, що використаний в роботі:

Департаменту економічного та регіонального розвитку Закарпатської ОВА (довідка №01-07/868 від 20.12.2024 р.) в частині напрацювання механізму державного управління економічним потенціалом регіонів в контексті активізації інноваційного підприємництва й альтернативних сценаріїв його розвитку;

Регіонального відділення Українського союзу промисловців та підприємців в Закарпатській області (довідка № 01-04/99 від 30 серпня 2024

р.), в руслі напрацювання рекомендацій щодо напрямків імплементації кращих зарубіжних практик для покращення управління розвитком малого та середнього бізнесу в Україні; новітніх напрямів модифікації підприємств та управлінських структур у контексті адаптивного управління;

Товариства з обмеженою відповідальністю «ПРЕВЕНШН» (довідка №35 від 03.10.2024 р.), в частині напрацювання підходів до раціонального ресурсоспоживання;

Стрийської міської ради (довідка №03-20/25 від 16.01.2025 р.), в руслі використання напрацювань автора щодо покращення інвестиційної привабливості територіальної громади, залучення інвестицій, кредитних ресурсів та міжнародної технічної допомоги для розвитку громади, створення умов для інституційного, інноваційного та інфраструктурного розвитку громади.

Наукова значимість проведеного дослідження зумовлена використанням його результатів у навчальному процесі Карпатського Університету імені Августина Волошина (довідка №354-1/09-24 від 09 вересня 2024 р.) для поглиблення змісту навчальних програм студентів кафедри менеджменту, фінансів та інформаційних технологій; Західноукраїнського національного університету, для поглиблення змістового наповнення лекційних та практичних занять з дисциплін «Стратегія управління соціально-економічним розвитком», «Регіональне управління» та «Менеджмент», у процесі написання курсових і кваліфікаційних робіт за спеціальністю 073 - менеджмент (довідка № 126-24/817 від 08.04.2025 р.).

Відсутність академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації у дисертаційній роботі. За результатами ознайомлення з положеннями дисертаційної роботи та довідки Західноукраїнського національного університету про результати перевірки на академічний плагіат рукопису дисертації є підстави стверджувати про відсутність ознак фальсифікації та

фабрикації у наукових положеннях, висновках та рекомендаціях дисертації. Робота має високу унікальність тексту, а правомірність запозичень визнано обґрунтованим (загальноприйняті терміни та цитування інших авторів з посиланням на них).

Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих автором працях. Наукові результати дисертаційного дослідження опубліковано в 11 наукових працях загальним обсягом 4,79 друк. арк., серед яких 6 праць – у наукових фахових виданнях України обсягом 4,14 друк. арк. (з них 2 праці – у міжнародних фахових виданнях Scopus і Web of Science обсягом 1,5 друк. арк.), 5 праць апробаційного характеру загальним обсягом 0,65 друк. арк..

Аналіз змісту публікацій дозволяє стверджувати, що в них повною мірою, системно і логічно розкриваються всі структурні елементи дисертації.

Статус, обсяги та зміст публікацій відповідають встановленим вимогам МОН України.

Оцінка мови та оформлення дисертації. Дисертаційна робота написана грамотно, державною мовою. Тексту рукопису притаманна системність, цілісність, логічна послідовність висвітлення основних положень, належна візуалізація та інформаційно-аналітичне підкріплення представлених положень. Термінологія дисертаційної роботи є загальновизнаною і науковою. Оформлення дисертації відповідає вимогам МОН України.

Дискусійні положення та зауваження до роботи. Поряд з низкою позитивних сторін робота не позбавлена певних дискусійних положень:

1. Представлення в роботі підприємств малого та середнього бізнесу як детермінанти економічного зростання регіонів та ключового механізму реалізації потенціалу територіальних громад є слушним і справедливо наголошує на важливості підприємництва в формуванні

конкурентного середовища, створенні робочих місць і стабілізації економіки в умовах турбулентності (рис.1.1). Однак взаємозв'язок стратегії управління розвитком МСБ і економічним зростання регіону варто було б проаналізувати з використанням економічних моделей та показати алгоритми забезпечення збалансованого і прогнозованого економічного зростання регіону через розвиток малого та середнього бізнесу.

2. Запропоноване в п.2.1. (табл.2.1,2.2) структурування чинників розвитку малого і середнього бізнесу потребує уточнення обраного підходу до структурування. Дискусійним є структурування лише на глобальні та внутрішні чинники, адже в цій ситуації доречно було б врахувати рівневу модель функціонування економіки і виокремити мегаекономічні, макроекономічні, макроструктурні, регіональні, локальні, мікроекономічні чинники, або провести групування чинників за методикою стратегічного PEST-аналізу для виявлення політичних (P- political), економічних (E - economic), соціальних (S - social) і технологічних (T - technological) аспектів, які впливають на розвиток МСБ Карпатського регіону.
3. Виокремлення проблем державного регулювання в табл.2.11 є дещо вибіркоким і не корелює зі всім спектром запропонованої в роботі класифікації методів державного регулювання малого та середнього бізнесу, яка запропонована в таблиці 2.10. Виокремлені автором проблеми (с.145) (обмежений доступ до фінансування; недосконалість нормативно-правової бази; вплив війни та економічна нестабільність; недостатня інформаційна та консультаційна підтримка; тіньова економіка та податкове навантаження) потребують конкретизації та підкріплення прикладами з практики використання економічних важелів.
4. Пропоновані в третьому розділі (с.204-206) засоби підтримки МСБ

на основі соціального інвестування та імпакт-інвестування є інноваційним підходом в розвитку МСБ, однак вони носять дещо декларативний характер і потребують уточнення механізму їх впровадження, особливо в питаннях фінансового забезпечення. Додаткового уточнення потребує позиція автора стосовно того як імпакт-інвестування може реалізувати компенсаційний механізм в забезпеченні сталого розвитку регіону. Зміст роботи значно виграв би, якби автор детальніше розглянув, які саме компенсаційні механізми можуть бути впроваджені, і яким чином вони вплинуть на взаємодію між усіма учасниками регіонального розвитку.

5. В розробленій автором оптимізованій моделі управління розвитком підприємництва в регіоні (с.209, рис. 3.6) не виокремлено чітко економічні та соціальні індикатори, за якими відбуватиметься оптимізація та, власне, не запропоновано алгоритм оптимізації. Пропонована модель містить цільовий, функціональний, інституційний, інструментальний блоки, а критерії моніторингу результативності її реалізації відсутні, що не дозволяє повною мірою прослідкувати її ефективність та оптимізувати управлінський вплив з врахуванням національних пріоритетів та локальних особливостей.

Однак в цілому дані зауваження не зменшують наукової та практичної значимості проведеного дослідження. Автор в роботі демонструє проактивний підхід у дослідженні стратегічного управління розвитком малого та середнього бізнесу, і демаркує нові стратегічні вектори його підтримки та розвитку в Карпатському регіоні як драйвера зростання, конкурентного та сталого розвитку.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Кувіка Віталія Михайловича на тему «Стратегія управління розвитком малого та середнього бізнесу у Карпатському регіоні» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, яке містить

результати, що мають наукове та прикладне значення і направлені на вирішення важливого завдання: напрацювання шляхів вдосконалення інституційних, організаційних, економічних імперативів стратегічного управління розвитком МСБ Карпатського регіону з врахуванням сучасних викликів. Основні положення дисертаційної роботи мають належну апробацію та відповідають принципам академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Кувіка Віталія Михайловича «Стратегія управління розвитком малого та середнього бізнесу у Карпатському регіоні» виконана в межах освітньо-наукової програми за спеціальністю 073 «Менеджмент», відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 08.04.2025 р. № 426), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного
Університету

Тетяна ЖЕЛЮК

